

עת"א 17260/08 - שמואל אטיאס נגד שרות בתי הסוהר, המרכז לגבית קנסות

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

עת"א 21-08-17260 אטיאס(אסיר) נ' שרות בתי הסוהר-מחלקה האסיר - זימונים ו א' |

בפני	כב' השופט אהרון משלו	העוותר
שםומו אל אטיאס (אסיר)		
באמצעות ב"כ עוז'ד מיה רוזנפולד ועו"ד ליל פטיש'		
מהסנגוריה הציבורית		
נגד		
1. שרות בתי הסוהר		המשיבים
באמצעות עוז'ד ניר אשכנזי		
2. המרכז לגבית קנסות		
באמצעות עוז'ד זהור בר-אל מפרקליות מחוז דרום -		
אזורתי		

החלטה א. כללי

ענינה של עתירה זו בטענות שונות של העוותר באמצעות כוחו מהסנגוריה הציבורית, בעקבות הטלת עיקול על חשבו הקণטינה שלו, בהתאם להחלטת המרכז לגבית קנסות. זאת, בעקבות אי תשלום פיצויים שהוטלו על העוותר בהליך הפלילי שבו הורשע בעבירה של רצח בכוונה תחילה, ודינו נגזר בין היתר למאסר עולם, שטרם נקבע במועד כתיבת החלטה זו.

לעתירה זו שני ראשים: ראש האחד מופנה כלפי המרכז לגבית קנסות, והראש השני מופנה כלפי שב"ס. בהחלטתי מיום 5.1.22 קבעתי כי בשלב ראשון תינתן החלטה בעניין סמכותו של בית המשפט במסגרת הליך זה, לדון בערעור כנגד ההחלטה של המרכז לגבית קנסות. שני הצדדים טענו טיעוניהם בעניין זה בכתב ובועל פה, ועתה הגיע מועד להכריע בחלוקת שבין הצדדים, בשאלת הסמכות כאמור לעיל.

ב. תמצית טיעוני הצדדים

תחילה אפרט את תמצית טיעוני הצדדים. ב"כ העוותר טוענת כי לפי סעיף 26א לפקודת בתי הסוהר, אסיר יכול להגיש לבית משפט זה **"עתירה נגד רשות המדינה ואנשי הממלאים תפקידיים על-פי דין בכל עניין הנוגע למאסרו או למעצרו"**. לטענתן גם החלטות של המרכז לגבית קנסות ביחס לעיקול כספים של אסירים, מהוות עניין הנוגע למאסרו או מעצרו של אסיר או עציר, שכן עיקול חשבו הקণטינה של אסיר פוגע בתנאי מאסרו,DOI בכר כדי להקנות סמכות לבית משפט זה להוות ערכאת ערעור על המרכז לגבית קנסות, כאשר עסקין בהחלטות כלפי אסירים או עצירים, שיש להם אפשרות לעותר לבית משפט זה לפי סעיף 26א הנ"ל. ובלשון של ב"כ העוותר (בסעיף 5.ב. לمعנה לתגובה עמוד 1

המדינה מיום 15.2.22) "משמעותה העותר את כל הלि�כי הפניה למשיב 2 (המרכז לגבית קנסות - א.מ.), זהה דחה את כל טענותיו, הרי שקמה לו זכות ערעור על ההחלטה... העותר יטען כי מקום שבו מדובר באסיר הרי שהסמכות לערעור נתונה לבית משפט נכבד זה ולא לבג"ץ" (ההדגשה במקור - א.מ.).

לעומת זאת, ב"כ המשיבים טוענים כי מאחר והמרכז לגבית קנסות אינם נמנוה על הגופים המנהליים שנכללים בתוספת השניה לחוק בתים משפט מנהליים, הסמכות לדון בהשגות נגד החלטות של המרכז, לאחר מצויה ההליכים שנקבעו בחוק ובתקנות, נותרה בידי בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ, ולבית משפט זה אין כלל סמכות לדון במסגרת הליך זה בערעוריהם על החלטות של המרכז לגבית קנסות. ב"כ המשיבים הפנו בעניין זה לשורה של החלטות שבhem דחו בתם המשפט עתיות דומות של אסירים ועצירים, כולל החלטה של בית משפט זה בעת"א 14929-11-21 מיום 5.1.22, שבו נמחקה על הסף עטירה דומה, והחלטה זו אף אושרה בבית המשפט העליון, ברע"ב 542/22, בהחלטתו של השופט שוחט מיום 6.2.22.

ג. זכות ערעור - ההלכה

זה מכבר נקבעה ההלכה ע"י הנשיא שmagר כי **"זכות ערעור אינה קיימת בנסיבות אלא היא כרוכה בסמכות של בית-משפט מוגדר"**, אשר לו הוענקה הסמכות **לשםיע ערעורים על ערכאות מוגדרות אחרות... כדי להקים זכות זו** דרישה הוראה של החוק החירות, ובהעדרה של הוראת חוק, אין הזכות קיימת" (בג"ץ 87/85 אריג'וב נ' מפקד כוחות צה"ל פ"ד מב(1) 353, 361 - 362 (1988)). ניצא זה נפקק בעניין **שוקרי כי זכות ערעור חייבות להיות מוקנית באופן מפורש על-ידי חיקוק**, ובהעדר הוראה מפורשת אין זכות צזו קיימת" (ע"פ 426/87 שוקרי נ' מדינת ישראל פ"ד מב(1) 735, 732 (1988)).

הלהקה זו חוזרת ונשנחתה בשורה ארוכה של פסקי דין והחלטות של בית המשפט העליון, ובכדי שלא להרחיב יתר על המידה, אסתפק בהזכרת פסקי דין אחדים שחזקו וביססו את ההלכה הפסוקה בעניין זה. ברע"א 292/93 נפסק בדעת רוב, בהרכב מורחב של 5 שופטים, כי אין סמכות לבית המשפט המחויז לדון בערעור על החלטה אחרת של בית משפט לתביעות קטנות, וכן נוסחה ההלכה שנקבעה שם: **"ההלכה הפסוקה גורסת זכות ערעור אינה קמה אלא אם הוענקה בחוק ובמידה שהחוק העניק... מקום שהחוק לא נותן לבעל דין זכות ערעור, אין בית המשפט מוסמן להיזיק ערעורו, ואף אינו מוסמן ליתן רשות לערער. צזו כן זו מותנות בכך שבית המשפט יהא מוסמן, על-פי חוק, לדון בדבר"** (רע"א 292/93 סרבוז נ' אופק בע"מ פ"ד מה(3) 177, 193 (1994)).

בשב"פ 2708/95 נוסף עוד נושא להלהקה זו, ונקבע כי **"בניסיונו הרואה חוקקה המעניקה זכות ערעור, אין זכות זו עומדת למי הרואה עצמו נפגע... כאשר הפרשנות המעניקה זכות ערעור לנפגע אינה עולה בקנה אחד עם לשון החוק, אין מקום להעדיף פרשנות' זו, כשההעדפה כזאת אינה בגדר פרשנות הנורמה הקיימת, אלא בגדיר יצירת נורמה חדשה"** (בשב"פ 2708/95 שפיגל נ' מדינת ישראל פ"ד מט(3) 221, 232 (1995). ניצא זה נקבע בשב"פ 3049/95 כי **"זכות ערעור אינה קמה על-פי היקש. היא נוצרת מכוח הוראה מפורשת בחוק, הקובעת את המטרת הדינונית הרואה"** (בשב"פ 3049/95 אבו עדירה נ' מדינת ישראל פ"ד מט(4) 146, 148 (1995)).

הלהקה היא אפוא כי בהיעדר הוראת חיקוק מפורשת, לא ניתן להקים זכות ערעור יש מאין, לא בדרך של היקש, ואף לא בדרך של פרשנות מרחביה, מקום שלא ניתן לבסס פרשנות זו על נורמה קיימת, באופן שהמשמעות היא יצרת נורמה חדשה שאינה מעוגנת במפורש בלשון החוק.

ד. אפשרויות הביקורת על החלטות של המרכז לגבית קנסות עמוד 2

סמכיותו של מנהל המרכז לגביית קנסות בכל הנוגע לפרישת חוב לתשלומים, וכן לביטול או הפחחת ריבית פיגורים, מוסדרות בסעיפים 5ב ו-5ג לחוק המרכז לגביית קנסות, אגרת והוצאות, תשנ"ה - 1995. בחוק האמור מפורטות סמכיות נוספות של מנהל המרכז, ובכלל זה סמכות לפנות לרשמי הוצאה לפעול שמונאים ע"י שר המשפטים בבקשתה למןוט כונס נכסים ובבקשות נוספות, וכן מפורטות סמכיות שונות של הרשם. בסעיף 7ו לחוק נקבע כי ניתן לערער ברשות כונס נכסים ובבקשות נוספות, וכן אין בחוק התייחסות כלשהי לערעור, בזכות או ברשות, על החלטות מנהל המרכז.

לכן נקבע בפסקה כי "הדרך **לבקש את פרישת החוב היא באמצעות פניה למנהל המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, בבקשתה לפרקתו, בהתאם להוראות סעיף 5ב לחוק המרכז לגביית קנסות. ככל שתדחה בקשה זו, המסלול היחידי להשיג עלייה, בעילות המתאימות, הוא, כאמור, באמצעות עתירה לבג"ץ**" (רע' פ 3850/13 חסאמם נ' המרכז לגביית קנסות (פורסם בנבו, 10.6.2013) ההדגשה במקור-א.מ.). לצד זאת, נמתהה באותה החלטה, ובהחלטות נוספות שמצוירות בה, ביקורת על המצב הקיים: "בקשר זה ראוי לשוב ולחזור על המלצתה, שיצאה מספר פעמים לפני בית משפט זה, כי יש לזרע את עובdot המטה שנועדה לקדם יצירת סعد חולפי - תחת עתירה לבג"ץ - לצורך השגה על החלטות המרכז לגביית קנסות...".

לאחר שניתנה ההחלטה האמורה, בתיקון מס' מיום 24.9.2014, נקבעו בתקנות המרכז לגביית קנסות, תשנ"ו - 1996, שני מנגנוןים של ביקורת מנהלית על החלטות מנהל המרכז: המנגנון האחד הוא בקשה לעיון חוזר, שנקבעה בסעיף 17 לתקנות "אם התגלו עובדות שלא היו מונחות לפני מקבל ההחלטה או השתונו נסיבות, והדבר עשוי לשנות את ההחלטה הקודמת"; והמנגנון השני הוא השגה למנהל רשות האכיפה והגביה, שנקבעה בסעיף 18 לתקנות.

גם לאחר התקון האמור, שב בית המשפט העליון וקבע בעניין **אחולאי** כי "בניסיונו **לבייקורת שיפוטית בחוק המרכז לגביית קנסות, הדרך **להציג על החלטותיו ביום היא באמצעות עתירה לבג"ץ**; ובצד זאת, שב ומתח ביקורת על המצב הקיים:** "אף אין חולק כי **גג"ץ** אינו הערכת המתאימה **לצורך תקיפת החלטות המרכז, ומזה מספר שנים מתקיים עבודת מטה בנושא על מנת ליצור מסלול חולפי.** גם בית משפט זה עמד לא פעם על כך **שמדובר **זה אינו המצב הרצוי, והוא **לזרע הטיפול בנושא** (ע"פ 4919/14 אחולאי נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 6.3.2017) פס' 31).****

כמו כן, בית המשפט ראה לציין כי ביום 17.9.2015 פורסם תזכיר חוק המרכז לגביית קנסות להערות הציבור, והזכיר כולל בין היתר את האפשרות **לבייקורת שיפוטית בפני בית משפט שלום על החלטות מנהל רשות האכיפה והגביה.** בית המשפט ציין עוד בהקשר זה *כי אין רואה מקום* "**לקבוע מסמורות בנוגע לדין העדיפה להציג על החלטות המרכז לגביית קנסות, בהינתן הליך תיקון חקיקה תלוי ועומד, שבו **שבחיקיקתו שותפים כלל הגורמים המציעים הרלוונטיים ובכללם הסניגורייה הציבורית.** בית המשפט הוסיף כי למורות הקצב האיטי, חלה התקדמות בהסדרת הסוגיה *יש לאפשר למחוקק להידרש אליה, ושב והמליץ על זירוז הטיפול בנושא.* עם זאת, בית המשפט ראה להציג "**שכל עוד לא יקבע אחרת, פתוחה דרכם של חייכם להציג על החלטות המרכז בדרך של עתירה לבג"ץ**" (פס' 32).**

ה. **מן הכלל אל הפרט**

על רקע האמור לעיל, אבחן את הנسبות שלפנינו. כפי שועלה מהעתירה, העותר הורשע בעבירה רצח ונגזר עליו עונש של מאסר עולם, וכן הושטו עליו פיצויים בסך כולל של 358,000 ₪. העותר החל לרצות את עונשו ביום 28.5.12, וכעבור 9 שנים ויתר ממועד זה, ביום 19.7.21, נודע לעותר כי חשבון הקנטינה שלו עוקל ע"י המרכז לגביית קנסות

(להלן: המרכז), בשל אי תשלום הפיצוי שהושת עליו בהליך הפלילי כאמור לעיל. פניויתו של העוטר למרכז, באמצעות הסנגוריה הציבורית, בבקשתה להורות על פרישת החוב, או לעורך לו חקירת יכולת כדי לקבוע את מידת יכולתו לסלוק את החוב, נדחו ע"י המרכז, ומכאן הגיעתה של עתירה זו.

האמת ניתנת להיאמר כי במועד הגשת העתירה, ביום 8.8.21, העוטר עדין לא מיצה את ההליכים מול המרכז, וד"י היה בכך כדי למחוק את העתירה על הסף, במועד שבו הוגשה, בהתאם לסעיף 4(ג) לתקנות סדרי הדין בעיתיות אסירים; אולם בזמן שחלף מאז, ננקטו כל ההליכים האפשריים מול המרכז, לרבות השגה למנהל רשות האכיפה והגביה, כעולה מסעיף 16 לעתירה המתוקנת, ונראה כי למחרות כל ניסיונו של העוטר באמצעות באות כוחו לשנות את החלטות המרכז, ההחלטה של המרכז נותרה בעינה, להורות לעוטר לשלם את מלאו חובו בתשלומים אחד או בתשלומים בהתאם להסדר עם חברת אשראי, ומושא היה באפשרותו של העוטר לסלוק את חובו בדרך זו, הוטל עיקול על חשבון הקנטינה של העוטר. השאלה היא אפוא האם בסמכותו של בית משפט זה, לדון בהליך זה של עתירת אסיר, בערעור או בערר של העוטר, נגד ההחלטה של המרכז בעניינו.

כאמור לעיל, ההלכה היא כי בהיעדר הוראת חיקוק מפורשת, לא ניתן להקים זכות ערעור יש מאין, לא בדרך של היקש, ואף לא בדרך של פרשנות מרחביה; ובוחק המרכז לגביות קנסות, בנוסחו הנוכחי במועד כתיבת ההחלטה זו, אין דבר וחצי דבר על אפשרות ערעור, לא בזכות גם לא ברשות, על החלטותיו של מנהל רשות האכיפה והגביה. لكن נקבע פעמיים אחר פעם בפסקת בית המשפט העליון כי לעת הזאת, וכל עוד לא נקבע אחרת, הדרך **היחידה** להשג על החלטותיו של מנהל הרשות היא בדרך של עתירה לבג"ץ.

גם בפקודת בתי הסוהר [נוסח משולב], תשל"ב-1971, בסעיף 62 שמסדייר את האפשרות להגיש עתירת אסיר, נקבע כי אסיר רשאי להגיש **"עתירה נגד רשות המדינה ואנשי הממלאים תפקדים על-פי דין בכל עניין הנוגע למאстро או למעצרו"**, ואין אזכור כלשהו לאפשרות להגיש ערעור על החלטות של רשות מנהלית כמו המרכז לגביות קנסות. מדובר אףוא באפשרות שאינה קיימת כלל בחקיקה שמסדיירה את סמכויותיו של המרכז, וגם לא בחקיקה שמסדיירה את סמכויותיו של המשיב 1. لكن נפסק בשורה ארוכה של פסקי דין, כי לעת הזאת, בהיעדר תיקון חקיקה מתאים, הדרך היחידה לקיום ביקורת שיפוטית על החלטות המרכז היא באמצעות עתירה לבג"ץ. لكن גם, למחרות של החלטה של המרכז בעניין תשלום חובו של חייב שהוא אסיר, יכולה להיות השלכה עקיפה גם על תנאי המאסר של החיב, אין די בכך כדי ליצור יש מאין את האפשרות להגיש ערעור על החלטות המרכז בבית משפט זה בהליך זה של עתירת אסיר, מקום שאפשרות זאת אינה קיימת ביחס לחיב שאינו אסיר.

כך למעשה נפסק זה מכבר בבית המשפט העליון בעניין **צדוק**:

עתירת אסיר הינה עתירה המופנית כלפי כל עניין הנוגע למאstro או למעצרו של האסיר, או העציר, כגון עתירה הנוגעת לשילובו בסביבה חופשota על ידי שירות בתי הסוהר. עם זאת, הפיצוי שנגזר על המבוקש, ובוודאי אופן פריטתו לתשלומים - אינם נוגעים לתנאי מאstro או למעצרו של המבוקש ולכן עתירת אסיר איננה המוגדרת הדינונית המתאימה לטענות בהקשר זה (רע"ב 13/6445 צדוק נ' המרכז לגביות קנסות (פורסם בנבו, 13.3.2014 פס' 7).

דברים דומים נאמרו שנים לאחר מכן ברע"ב 898/20 שיר נ' שב"ס (פורסם בנבו, 22.3.2020): **"עתירת אסיר איננה המוגדרת הדינונית לבירורן של טענות אלו (נגד המרכז לגביות קנסות - א.מ.). עתירת אסיר, כשמה, נוגעת למאstro או למעצרו של העוטר, לא לאופן שבו ישולמו חיבורים שהושטו עליו בהוראת בית המשפט."**

טענות דומות לטענות של העותר שלפנינו, נטונו לאחרונה בעתירה שהוגשה לבית המשפט המחויז בחיפה במסגרת עת"א 11-21 61772 (דמינקר נ' שב"ס (פורסם בנובו, 3.2.2022)), שגם היא כללה שני ראשי ראים: האחד לפני המרכז לגביית קנסות, והשני לפני שב"ס. הנשיא שפירא שדן בעתירה, חזר בפסק דין על הדברים שהובאו לעיל בעניין **צדוק**, וציין כי "חוב פיצוי אשר הושת על אסיר במסגרת גזר דין - איןנו עניין הנוגע לתנאי מאסרו או מעצרו של המבקש, ולא ניתן לדון בו במסגרת עתירת אסיר..." (פס' 25).

בהמשך, התייחס בית המשפט לטענה שהעלו ב"כ העותר גם בפני, בדבר חובת המשיב להעניק גם לחשבון הקנטינה של אסיר, הגנה מפני עיקול על חלק ממשי מהחשבון, מכל מקור שהוא, בדומה להגנה שניתנת על פי דין ל-80% משכר העבודה שמקבל אסיר שמשולב בתעסוקה. בית המשפט דחה טענה זו וציין כי מדובר בעניין שנמצא בסמכותו של המחוקק: "**החוקן נתן דעתו לאיזונים הנדרשים בין שמירה על כבוד החביב ואנוישותו לבין חובתו לשלם את חובו הפסוק, וכן גם ביחס לאסירים חייבם. יתכן שההסדר הקיים אינם מביא בחשבון את הקושי בפניו ניצבים אסירים שאינם עובדים... אלו איזונים שבחזק, אותם מוסמך לבצע החוקן** - בשים לב למכלול השיקולים ולרבות החשש מפני הפליה גורמים אחרים בקבוצת השווין" (שם, פס' 27).

מכאן מסקנתו של הנשיא שפירא לדחות את העתירה בכל הנוגע להחלטות המרכז לגביית קנסות. באשר לחלק של העתירה שמנופה לשב"ס, נקבע בפסק דין כי חובה על שב"ס להבטיח לאסירים שבמשמרתו - כולל אסירים שהוטל עיקול על חשבון הקנטינה שלהם - תנאי כליאה הולמים, וכי הדרך להשיג על החלטות שב"ס בעניין זה, היא בהליך של עתירת אסיר לבית המשפט המחויז, שבתחום סמכותו נמצא מקום הכלאה של העותר. עם זאת, נקבע עוד כי שב"ס יצא ידי חובתו זו בכר שהכיר בעותר כאסיר נזקק, שקצבת אסיר נזקק שהוא מקבל, ששיעורה נכון למועד כתיבת החלטה זו הוא 110 ל"ש לחודש, מוגנת מפני עיקול.

עיקר הדברים שנקבעו בפסק דין זה יפים גם לעתירה שלפנינו, וגם אני סבור כי לא ניתן לעתור נגד המרכז לגביית קנסות בהליך זה של עתירת אסira. עם זאת, נותר ספק בעניין אם די בקצבה חודשית של 110 ל"ש, כדי להבטיח תנאי מחיה בסיסיים לאסירים שחשבון הקנטינה שלהם עוקל.

. סוף דבר

וכoch כל האמור לעיל, בהינתן ההלכה כי בהיעדר הוראת חיקוק מפורשת, לא ניתן להקים זכות ערעור יש מאין, ובהינתן העובדה כי הוראת חיקוק צואת איננה קיימת לא בחוק המרכז לגביית קנסות ולא בפקודת בתי הסוהר, באתי לכל מסקנה כי אין בסמכותו של בית המשפט זה, לדון בהליך זה של עתירת אסira, בטענות של העותר לפני החלטות המרכז לגביית קנסות.

באשר לטענות של העותר לפני המשפט 1, כפי שציינתי לעיל ספק בעניין אם די בקצבה חודשית של 110 ל"ש, כדי להבטיח תנאי מחיה בסיסיים, ובעניין זה אני מורה לב"כ הצדדים להגיש טיעון משלים בכתב ביחס לעניין זה בלבד, בהיקף שלא יעלה על שלושה עמודים (בפורמט דומה לפורט של החלטה זו מבחן גודל הגוף והרווח בין השורות ובין הפסקאות), כאשר ב"כ העותר יגישו טיעוניהם בתוך 15 ימים עד יום 29.3.22, וב"כ המשפט 1 יגישו טיעוניהם בתוך 15 ימים ממועד קבלת טיעוני ב"כ העותר, עד יום 13.4.22.

לאחר קבלת הטיעונים המשלימים, תינתן החלטה על המשך הטיפול בעתירה.
המציאות תעביר החלטה זו ללא דיחוי לב"כ הצדדים.

ניתנה היום, י"א אדר ב' תשפ"ב, 14 מרץ 2022, בהעדר

הצדדים.